מכריעים וממשיכים

מכריעים וממשיכים

שני תיקונים לכללי המשחק בישראל

גם כשאנחנו לא מסכימים, יש לנו מדינה לבנות.

התוכנית

גרסה 1.0 · 5 בנובמבר 2026

בואו נדבר על קניית דירה

דמיינו שמצאתם דירה בבניין שאתם אוהבים. האזור טוב, הדירה מושלמת, אפילו כיווני האוויר בסלון בדיוק כמו שרציתם. רגע לפני החתימה, אחד השכנים ממליץ לכם לבדוק את תקנון הבניין - ואתם מגלים שני כללים מוזרים:

הכלל הראשון: משבר עם חבר ועד אחד יכול לגרור את כל הבניין לבחירות מחדש. אם חבר בוועד פורש או חוסם את תקציב התחזוקה, הוועד עלול להתפזר וכל הדיירים צריכים לבחור מחדש. במקום לתקן את המעלית שתקועה כבר חודש - עוד פעם אסיפה כללית, עוד ויכוחים, עוד הצבעה.

הכלל השני: הדיירים לא יכולים לעצור החלטה אחת בלי להפיל את הוועד כולו. אם הוועד קיבל החלטה שמקוממת דיירים רבים, הם יכולים לחכות לבחירות הבאות או לנסות להפיל את הוועד - גם אם הם דווקא מרוצים מרוב עבודתו. אין להם דרך לבקש מכל הדיירים להצביע רק על ההחלטה הזאת.

הייתם קונים את הדירה?

וכמה זמן, לדעתכם, יעבור עד שכל ויכוח על חניה, מעלית או שיפוץ יהפוך למאבק על השליטה בבניין כולו?

אם הבניין הזה נשמע לכם מוכר, זה לא במקרה

הבניין הזה הוא מדינת ישראל.

ההשוואה לא מושלמת. מדינה היא לא ועד בית, והמחלוקות שלנו נוגעות לדברים עמוקים בהרבה ממצב המעלית או משיפוץ הבניין. אבל הסיפור הזה מראה משהו שקל לפספס בתוך הרעש הפוליטי: כללי המשחק שלנו לא קובעים רק מי מנצח ומנהל את המדינה. הם קובעים גם מה קורה כשמי שנבחרו לא מצליחים להסכים.

שאלה קצרה לפני שממשיכים: לפני הכנסת האחרונה, אתם יודעים מתי בפעם האחרונה כנסת בישראל החזיקה מעמד ארבע שנים והגיעה לבחירות במועד שנקבע מראש?

ב־1988.

לפני 38 שנים.

תחשבו על זה: כמה העולם השתנה מאז, וכמה אנחנו עברנו כעם וכמדינה?

הסכמי שלום ואינתיפאדות, מלחמות ומבצעים, הפגנות, מגפה עולמית ומהפכות טכנולוגיות - ולצד כל אלה, 7 באוקטובר, המלחמה וכל מה שאנחנו עדיין עוברים מאז.

כמעט הכול השתנה. אבל במשך 38 השנים האלה אף כנסת לא השלימה ארבע שנות כהונה - עד הכנסת ה־25, שסיימה את כהונתה והיא הראשונה שעושה זאת מאז.

וזה לא רק סיפור של העשורים האחרונים. **מתוך 25 הכנסות מאז קום המדינה, רק 7 השלימו ארבע שנות כהונה.** כלומר, **ב־72% מהמקרים** - בערך שלוש מכל ארבע כנסות - ישראל חזרה לקלפי לפני שהכנסת השלימה ארבע שנים.[1]

זה קרה תחת ראשי ממשלה ממפלגות שונות - מבן־גוריון וגולדה מאיר, דרך בגין, שמיר, שרון ואולמרט, ועד נתניהו, בנט ולפיד.

מה סביר יותר: שבמשך כל השנים האלה פשוט בחרנו שוב ושוב את האנשים הלא־נכונים - או שאולי הכללים דוחפים אנשים שונים אל אותה תוצאה?

זו לפחות צריכה להיות סיבה טובה לעצור ולבדוק גם את כללי המשחק. אולי הם הופכים את האיום בפירוק הממשלה לכלי פוליטי משתלם מדי. במקום שהבחירות יפתחו תקופה של ארבע שנות עבודה, המערכת מתחילה כמעט מיד להתכונן למשבר הבא.

כשאני מספר לאנשים שאני רוצה להיכנס לפוליטיקה, אני שומע לא פעם: "למה לך?" או "אתה לא תשרוד שם". אנחנו אומרים את זה בחצי חיוך, אבל תחשבו מה מסתתר במשפטים האלה: אנחנו רואים בפוליטיקה מקום שמקלקל אנשים או פולט אותם.

ואם זו התחושה, לא מספיק לחפש בכל פעם מחדש את "המנהיג הנכון". צריך לבדוק גם מה המערכת דורשת מאנשים לעשות כדי לשרוד בה - ואיזו התנהגות היא הופכת למשתלמת.

אנחנו הישראלים אוהבים להתווכח, ולעולם לא נסכים על הכול. ובכל זאת, אנחנו יודעים להקים עסקים מאפס, לעבוד יחד תחת לחץ, להציל חיים ולהתגייס לעזרה - במילואים, בעורף ובשכונה - גם לצד אנשים שלא חושבים כמונו.

אז למה דווקא בפוליטיקה מחלוקת על דבר אחד הופכת מהר כל כך למשבר של המדינה כולה? ולמה הכללים הופכים את החרפת המשבר למהלך משתלם יותר מפתרונו?

ההצעה הזאת לא מבקשת מכם לשנות את דעתכם על ביטחון, כלכלה, דת ומדינה או מערכת המשפט. היא גם לא מבקשת שתצביעו אחרת. היא שואלת שאלה אחרת: איך מונעים ממחלוקת על דבר אחד לפרק את המערכת כולה? לשם כך היא מציעה שני תיקונים:

1) מה עושים כשאיש אינו מצליח להקים ממשלה או כשקואליציה נקלעת למשבר - בלי לשלוח מיד את כל המדינה לבחירות?
2) איך נותנים לציבור דרך להביא חוק חדש למשאל עם, בלי להפוך את המאבק בו למלחמה על הממשלה כולה?

זו לא קריאה לאחדות. התוכנית לא מבקשת מאף אחד לוותר על מה שהוא מאמין בו, וגם לא מניחה שרצון טוב יספיק כשהמחלוקת אמיתית. **נקודת המוצא פשוטה: גם כשלא מסכימים, יש לנו מדינה לבנות.**

לכן ההצעה מתמקדת בשתי נקודות שבהן הכללים הקיימים יכולים להפוך את הארכת המשבר למהלך משתלם - ומתקנת את מה שלא עובד.

---

[1] כהונות הכנסת. הכנסת, "חמסה! חמש מערכות בחירות בארבע שנים" (24.10.2022). המסמך מונה שש כנסות שהשלימו את כהונתן מבין 24 כנסות שקדמו לכנסת ה־25; עם הכנסת ה־25 מתקבלות שבע מתוך 25.
https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/Documents/241022.pdf

ועוד דבר חשוב: לא משנים את הכללים באמצע המשחק. אם התיקונים יתקבלו, הם יחולו לעתיד בלבד — על כנסת שטרם נבחרה ועל חוקים שטרם נחקקו. כך אפשר לשפוט אותם לפי השאלה אם הם הוגנים ועובדים, לא לפי השאלה למי הם עוזרים היום.

לפני שמתחילים, מילה על העבודה שמאחורי ההצעה. בדקתי כיצד מדינות שונות מתמודדות עם בעיות דומות, אילו פתרונות נוסו ומה המחירים שלהם. לא לקחתי שיטה ממדינה אחת והלבשתי אותה על ישראל; חיברתי בין רעיונות ממקומות שונים והתאמתי אותם למציאות שלנו.

כדי שהמסמך יישאר קצר וקריא, לא אפרט כאן את כל הדוגמאות, החלופות והמחירים. מי שרוצה לראות את העבודה המלאה מוזמן לקרוא באתר את המסמך הטכני.

רגע לפני שמתחילים: למה לא פשוט לשנות את שיטת הבחירות?

לכאורה, זה הפתרון המתבקש: להוריד או להעלות את אחוז החסימה, לעבור לבחירות אזוריות או לשנות בדרך אחרת את האופן שבו הקולות מתורגמים לייצוג. שינויים כאלה יכולים להשפיע על מספר המפלגות ועל הקשר בין הבוחרים לנבחרים.

אבל הם לא בהכרח פותרים את שתי הבעיות שהתוכנית עוסקת בהן: מה קורה אחרי שהכנסת כבר נבחרה, כשמשבר שולח את המדינה שוב לקלפי; ומה קורה כשמאבק בחוק אחד הופך למלחמה על הממשלה ועל המערכת כולה. גם מדינות עם שיטות בחירות אחרות מתמודדות עם בחירות מוקדמות ועם מאבקים על מוסדות השלטון סביב חקיקה.

ישראל היא חברה מרובת קבוצות, והפוליטיקה שלה צפויה להישאר רב־מפלגתית גם אם נשנה את השיטה. לכן אני לא מציע לחכות לשינוי גדול באופן שבו אנחנו בוחרים, אלא לבנות כללים שיודעים לעבוד עם הכנסת שהציבור כבר בחר. שינוי שיטת הבחירות ראוי לדיון; הוא פשוט אינו תחליף לתיקונים המוצעים כאן.

מתחילים.

התיקון הראשון: ממשלה שיכולה לעבוד

בחירות הן הכרעה - לא גלגול קוביות מחדש

מה אתם מצפים מממשלה שבחרתם? שתטפל בביטחון, ביוקר המחיה, בחינוך ובבריאות - ותדע שיש לה זמן לעבוד.

ומה קורה בפועל? כמו שראינו, ממשלות בישראל חיות בין משבר למשבר, וברוב המקרים הכנסת לא משלימה ארבע שנים. משבר בין מפלגות בקואליציה יכול לשלוח מדינה שלמה לבחירות, וזאת אם הן בכלל הצליחו להרכיב קואליציה מלכתחילה.

עם השנים התערבבו אצלנו שני דברים שונים: החלפת הממשלה והחלפת הכנסת.

בבחירות אנחנו בוחרים כנסת. הממשלה קמה מתוכה, לפי הכוח שקיבלו המפלגות ולפי ההסכמות שהן מצליחות להגיע אליהן. אם ההסכמות שמחזיקות את הממשלה קורסות, ייתכן שצריך להחליף את הממשלה. אבל לא ברור למה צריך באותה נשימה להחליף גם את הכנסת ולשלוח את כולנו להצביע מחדש.

בחירות הן לא עוד גלגול של הקוביות שאפשר לעשות בלי מחיר. בין 2019 ל־2022 יצאנו להצביע חמש פעמים בתוך שלוש שנים וחצי. לפי אומדן שפורסם ערב בחירות 2022, העלות הכוללת למשק הגיעה לכ־15 מיליארד שקלים - הוצאות הבחירות, ימי השבתון והפגיעה בפעילות הכלכלית.[2]

וגם אם מתווכחים על האומדן, המחיר לא היה רק כסף: ממשלות מעבר, מינויים שנדחו, תקציבים שלא אושרו ומערכות ציבוריות שלא ידעו מה יקרה בעוד חודש.

אז מה מתקנים?

לפני שמחזירים לבוחרים שוב את אותה השאלה, **חברי הכנסת צריכים למצות את האפשרויות בתוך הכנסת שכבר בחרנו.**

האמת היא שכבר עשינו צעד בכיוון הזה. מאז 2014 אי־אפשר להפיל ממשלה בהצבעת אי־אמון בלי להציג ממשלה אחרת ש־61 חברי כנסת תומכים בה.[3] לכלל הזה קוראים "אי־אמון קונסטרוקטיבי" והרעיון שמאחוריו פשוט: לא מספיק לומר מי לא; צריך להסכים מי כן.

הבעיה היא שסגרנו את הדלת הראשית, אבל השארנו ארבע דלתות אחוריות — וחלון. כשעבדתי על ההצעה גיליתי שבחוק יש לא פחות מארבע דרכים ישירות לפיזור מוקדם של הכנסת, ועוד מסלול עקיף שעשוי להסתיים באותה תוצאה:

- **פיזור בחוק.** 61 חברי כנסת יכולים להחליט שהולכים לבחירות; קואליציה רגילה יכולה לגייס את המספר הזה בעצמה. זו גם הדרך הכי נפוצה.
- **תקציב שלא עבר.** אם התקציב לא מאושר בזמן, הכנסת מתפזרת אוטומטית.
- **צו של ראש הממשלה.** ראש הממשלה יכול, בהסכמת הנשיא, לפזר את הכנסת אם לדעתו היא מונעת מהממשלה לפעול.
- **כישלון בהרכבת ממשלה.** אם כל הניסיונות נכשלים, כולנו חוזרים לקלפי.
- **ויש גם מסלול עקיף:** אם ראש הממשלה מתפטר, נפטר, חדל להיות חבר הכנסת או אינו יכול להמשיך בתפקידו, הממשלה נחשבת כאילו התפטרה. אם הניסיונות להקים ממשלה אחרת נכשלים, גם המסלול הזה מסתיים כיום בבחירות.

כך איום בבחירות הופך לכלי מיקוח קבוע, ומשבר בין שותפות בקואליציה יכול להפוך למשבר של המדינה כולה. את המחיר כולנו כבר מכירים.

אז איך מתקנים?

קובעים שני כללים שקל לזכור:

רוצים להחליף ממשלה? צריך 61 חברי כנסת שמסכימים לא רק להפיל את הממשלה הקיימת, אלא גם להקים ממשלה אחרת במקומה. זה הכלל שכבר קיים היום.

---

[2] עלות מערכות הבחירות. צוות המשרוקית של גלובס, "לפי האוצר בחירות כפול 5 עולות 10 מיליארד ש', אך יש גם הערכה אחרת" (1.10.2022). הכתבה מציגה גם את האומדן של כ־15.1 מיליארד ש"ח.
https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001425807

[3] אי־אמון קונסטרוקטיבי. סעיף 28 לחוק־יסוד: הממשלה; הכנסת, "מא' ועד ת' בחוקי המשילות" (10.3.2014).
https://main.knesset.gov.il/apps/legislation/main/laws/2000040
https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/Pages/press9314.aspx

רוצים להקדים את הבחירות? צריך **75 חברי כנסת.** בחירות של מדינה שלמה לא צריכות להיות תוצאה של משבר בתוך מפלגה אחת או בין שתי שותפות בקואליציה.

במקביל, סוגרים את היציאות האחוריות: תקציב שלא עבר לא יפזר עוד את הכנסת אוטומטית; ראש הממשלה לא יוכל לפזר אותה בצו; וכישלון בהרכבת ממשלה יוביל להצבעת הכרעה בכנסת במקום מיד לבחירות.

גם כשכהונת ראש הממשלה מסתיימת, ייפתח מחדש ניסיון להקים ממשלה מתוך הכנסת המכהנת. רק אם כל מסלולי ההרכבה וגם הצבעת ההכרעה ייכשלו, יגיעו לבחירות.

לפעמים באמת צריך לחזור לבוחרים. אבל קודם נבחרי הציבור צריכים לנסות עד הסוף למצוא פתרון בכנסת שכבר נבחרה. אחרת, למפלגה שחושבת שתתחזק בקלפי משתלם יותר לפרק את הממשלה ולהמר על בחירות מאשר להגיע להסכמות. וכפי שראינו שוב ושוב, גם בחירות חדשות עלולות להחזיר את המערכת כמעט לאותה נקודה.

שלוש שאלות מתבקשות

(1) מה קורה אם כל הניסיונות להרכיב ממשלה נכשלים? הכנסת תקיים הצבעת הכרעה בין מועמדים שכבר הוכיחו שיש להם תמיכה ממשית. אם איש מהם לא ישיג 61 קולות, שני המובילים יעלו לסיבוב אחרון, ומי שיקבל יותר קולות ייבחר לראש הממשלה. הכנסת תצטרך לבחור מתוך האפשרויות שקיימות - במקום לשלוח את כולנו אוטומטית לעוד מערכת בחירות.

(2) אם התקציב לא עובר, איך המדינה ממשיכה לעבוד? עד שיאושר תקציב חדש, המדינה תפעל לפי מנגנון התקציב ההמשכי שקיים כבר היום. הוא ממשיך לממן שירותים והתחייבויות קיימים, אבל לא נותן לממשלה תקציב רגיל לתוכניות חדשות או לכספים קואליציוניים חדשים. לקואליציה עדיין יהיה תמריץ חזק להעביר תקציב כדי להגשים את המדיניות שלה - רק שהכישלון שלה לא ישלח אוטומטית את כולנו לבחירות.

ויש כאן פרט חשוב: הפיזור האוטומטי בגלל תקציב שלא עבר נחקק ב־1992 כחלק מהמעבר לבחירה ישירה של ראש הממשלה. הניסוי בבחירה הישירה כשל ובוטל ב־2001; סנקציית הפיזור נשארה. גם בעולם זה חריג מאוד: המקבילה הקרובה ביותר היא אסטוניה. אישור תקציב הוא כמובן חיוני. השאלה היא למה כישלון לאשרו בזמן צריך לקצר את המנדט של הכנסת כולה ולהעניק לשותפות קואליציוניות כוח מיקוח על עצם המשך כהונת הממשלה והכנסת.[4]

(3) זה לא עלול להשאיר בשלטון ממשלה שאין לה רוב? כן, אבל זה אפשרי גם היום. ממשלת מיעוט תוכל להמשיך לכהן בלי שכל משבר ישלח מיד את המדינה לבחירות, אבל היא לא תקבל יד חופשית: כדי להעביר חוק או תקציב חדש היא תצטרך לגייס תמיכה בכנסת. בכל רגע, 61 חברי כנסת שיסכימו על ממשלה אחרת יוכלו להחליף אותה; ואם 75 יגיעו למסקנה שאין מוצא בתוך הכנסת הקיימת, הם יוכלו להחליט שהולכים לבחירות.

המשמעות פשוטה: התיקון הראשון מחזק את יכולתה של ממשלה להמשיך לכהן גם בעת משבר, אך אינו מעניק לה רוב לחקיקה או לתקציב חדש. הוא מפריד בין משבר בממשלה לבין פיזור הכנסת ומחייב לחפש תחילה פתרון בתוך הכנסת. אבל גם אחרי ההפרדה הזאת נשארת שאלה: מה עושה ציבור שמתנגד לחוק מסוים, בלי להפוך את המאבק בו למאבק על כהונת הממשלה?

---

[4] פיזור בשל אי־אישור תקציב: ס׳ 36א לחוק־יסוד: הכנסת; חוק־יסוד: הממשלה, התשנ״ב–1992; חוקת אסטוניה, ס׳ 119. הפירוט והמקורות המלאים מופיעים במסמך הטכני.

התיקון השני: משאל עם על חקיקה חדשה

החוק שבמחלוקת מובא למשאל עם - והממשלה ממשיכה לעבוד

אולי הצבעתם לממשלה בגלל הדרך שלה בענייני ביטחון, אבל אתם מתנגדים לחוק כלכלי שהיא העבירה. ואולי הצבעתם למפלגה אחרת, קיבלתם את תוצאות הבחירות ואינכם רוצים להפיל ממשלה בגלל כל מחלוקת - אבל חוק מסוים חוצה מבחינתכם קו. בשני המקרים אתם רוצים לעצור חוק אחד, לא להחליף את הממשלה כולה.

מה שחסר הוא מסלול ביניים: הכרעה מחייבת על החוק בלי להפיל את הממשלה.

לציבור כבר יש דרכים להתנגד לחוק: אפשר להפגין, לפנות לחברי הכנסת ובמקרים המתאימים גם לעתור לבית המשפט. אבל אין כיום דרך להביא את החוק עצמו להכרעה מחייבת של הציבור. לכן מי שמבקש לעצור חוק אחד נאלץ לפעמים להפוך את המאבק בו למאבק על הממשלה כולה.

למה מחלוקת על חוק אחד צריכה לסכן את הממשלה כולה?

הרעיון של משאל עם על חקיקה חדשה הוא פשוט: הממשלה נשארת, אבל חוק חדש יכול להגיע למשאל עם מבטל. הציבור לא כותב חוקים במקום הכנסת ולא מנהל את המדינה. הוא מקבל אפשרות אחת: לדרוש הצבעה ארצית מחייבת בשאלה אם חוק חדש מסוים יישאר או יבוטל.

איך חוק מגיע למשאל עם?

מיום פרסום החוק יהיו לציבור 100 ימים לאיסוף חתימות (כשלושה וחצי חודשים). ועדת הבחירות המרכזית תנהל את ההליך, ובמסגרתה תוקם יחידה מקצועית חדשה שתאמת את החתימות מול פנקס הבוחרים.

רף החתימות יהיה אחוז קבוע מכלל בעלי זכות הבחירה. האחוז הסופי ייקבע בתוך הטווח שבין 2% ל־2.5%; לפי פנקס הבוחרים שפורסם לקראת הבחירות לכנסת ה־26, מדובר בכ־147–183 אלף חתימות.[5]

אם ייאספו מספיק חתימות והבקשה תאושר, החוק יעלה למשאל עם. כל החוקים שיגיעו לשלב הזה במהלך השנה יובאו להצבעה ארצית באותו יום, שלא יהיה יום שבתון. כך הציבור והמוסדות יוכלו להיערך למועד אחד, קבוע וידוע מראש, והממשלה לא תוכל לתזמן כל משאל למועד שנוח לה מבחינה פוליטית.

מה צריך כדי לבטל חוק?

שני דברים יחד: רוב המצביעים במשאל הצביעו לבטל את החוק, ולפחות 15% מכלל בעלי זכות הבחירה תמכו בביטול. לפי פנקס הבוחרים מדובר בכ־1.1 מיליון קולות.

דוגמה: אם במשאל יצביעו שני מיליון איש, ו־1.2 מיליון מהם - 60% - יצביעו בעד הביטול, לעומת 800 אלף - 40% - שיצביעו נגדו, החוק יבוטל. יש גם רוב וגם יותר מ־1.1 מיליון תומכים.

אבל אם 900 אלף יצביעו בעד הביטול ו־700 אלף נגדו, עדיין יהיה רוב של כ־56% בעד הביטול - אבל החוק יישאר, כי מספר התומכים בביטול - 900 אלף - לא הגיע לרף המינימלי שנקבע (15% שהם, כאמור, מעל 1.1 מיליון קולות).

---

[5] מספר בעלי זכות הבחירה. ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה־26, מידע לבוחר: 7,331,981 בעלי זכות בחירה. https://www.gov.il/he/pages/26elections-info

למה לא לקבוע פשוט ש-50% מבעלי זכות הבחירה חייבים להשתתף? כי אז מי שרוצה שהחוק יישאר לא צריך לשכנע אנשים להצביע נגד הביטול; הוא יכול לקרוא להם להישאר בבית ולהחרים את המשאל. אם שיעור ההשתתפות לא יגיע ל-50%, החוק יישאר בתוקף גם אם רוב מי שהצביעו תמכו בביטול. לכן עדיף לדרוש תמיכה ממשית בביטול עצמו - רוב בקרב המצביעים ולפחות 15% מכלל בעלי זכות הבחירה - ולא לתת להחרמה להכריע את התוצאה.[6]

הרף המוצע בודק שני דברים: האם יש רוב לביטול בקרב מי שהצביעו, והאם עומד מאחוריו ציבור גדול באמת. משאל שנערך בנפרד מבחירות כלליות וביום שאינו יום שבתון צפוי למשוך פחות מצביעים, ולכן רף גבוה מדי עלול להפוך את המסלול לכמעט בלתי־אפשרי. מצד שני, חוק לא יבוטל אלא אם לפחות 15% מכלל בעלי זכות הבחירה תמכו בביטול. ברגע שההשתתפות מגיעה ל־30%, כל רוב בעד הביטול עובר ממילא גם את רף ה־15%.

ומה אם הכנסת רוצה להציע פתרון אחר?

ברגע שנאספות מספיק חתימות, הכנסת יודעת שיש התנגדות ציבורית רחבה - אבל היא עדיין לא יודעת איך המשאל יסתיים. היא יכולה לחכות לתוצאה, או לבטל את החוק ולחוקק חוק חדש; אלא שגם על החוק החדש אפשר יהיה לבקש משאל מבטל.

כדי לא לגלגל את אותה מחלוקת מסיבוב לסיבוב, הכנסת תוכל לחוקק לפני המשאל חוק חלופי ששונה באמת מן החוק המקורי ולהעמיד גם אותו לבחירת הציבור באותה הצבעה.

אם הכנסת מציעה חוק חלופי, הציבור יצביע על שני דברים: קודם, האם להשאיר את החוק המקורי או להחליף אותו; ואם הוחלט להחליף - האם לבטל אותו בלי חלופה או לעבור לחוק החלופי.

כך הכנסת מקבלת הזדמנות לתקן את החוק לפני ההצבעה, והציבור מכריע באותו יום בין שלוש תוצאות ברורות: השארת החוק המקורי, החלפתו בחוק החלופי או ביטולו בלי חלופה.

אם הציבור יבטל את החוק, הכנסת לא תוכל להעביר שוב במשך 24 חודשים חוק שעושה למעשה אותו דבר. היא תוכל להציע פתרון שונה באמת. בלי ההגנה הזאת, אפשר היה להעביר את אותו חוק מחדש יום אחרי המשאל ולהפוך את ההצבעה לחסרת משמעות.

איפה עובר הגבול?

המסלול יחול רק על חוקים שיתקבלו לאחר כניסתו לתוקף. לא פותחים מחדש את כל ספר החוקים, ותקציב המדינה השנתי נשאר מחוץ למסלול. גם לא יהיה אפשר להתחמק מהמשאל רק באמצעות הכותרת "חוק־יסוד": רק חוק־יסוד שאושר ב־80 קולות יהיה מוגן ממנו.

זה לא הופך כל חוק למשאל עם. כדי להגיע לקלפי צריך קודם לאסוף, לפי הרף הנמוך המוצע, כ־147 אלף חתימות מאומתות. כדי לבטל את החוק צריך גם רוב במשאל וגם כ־1.1 מיליון קולות לפחות בעד הביטול.

אבל כשההתנגדות באמת רחבה, היא מקבלת כתובת ותוצאה ברורה - בלי להפיל את הממשלה ובלי לשלוח את המדינה לעוד בחירות.

ממשלה שיכולה לעבוד. משאל עם על חקיקה חדשה.

---

[6] מניין השתתפות והחרמת משאל. ועדת ונציה, קוד להתנהלות ראויה במשאלי עם.
https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29008rev-cor-e

שני התיקונים פועלים לפי אותו עיקרון בשתי זירות: משבר בממשלה אמור להיפתר תחילה בתוך הכנסת, ומחלוקת על חוק יכולה להגיע להכרעה על החוק עצמו. כך כדאי יותר להכריע בעניין שבמחלוקת מאשר לפרק בכל פעם את המסגרת כולה.

איך הופכים את התוכנית למציאות

כללי משחק צריכים להחזיק גם כשהרוב מתחלף. לכן קואליציה רגילה לא תוכל לקבוע אותם לבדה או לשנות אותם כרצונה.

כל אחד משני התיקונים יוכל לעבור בנפרד, אבל הכללים המרכזיים שלו יצטרכו לקבל תמיכה של 80 חברי כנסת.

למה בנפרד? משום שכל תיקון צריך לעמוד בפני עצמו. הם משלימים זה את זה, אבל תמיכה באחד אינה צריכה לחייב תמיכה באחר. אם שני התיקונים יזכו ל־80 קולות, שניהם יוכלו להתקבל; אם רק אחד יזכה לתמיכה הזאת, הוא יוכל לעמוד לבדו.

גם בעתיד יהיה הבדל בין שני התיקונים. שינוי הכללים המרכזיים בתיקון הראשון ידרוש שוב 80 חברי כנסת. שינוי או ביטול של זכות הציבור לדרוש משאל עם מבטל ידרשו גם 80 חברי כנסת וגם אישור הציבור במשאל עם. העיקרון פשוט: כדי לקחת מהציבור כלי שכבר ניתן לו, צריך לשאול את הציבור.

לא כל שינוי טכני יחייב משאל עם. החוק יקבע מראש טווחים מוגנים לפרמטרים שדורשים כיול — למשל 2%–2.5% חתימות. שינוי בתוך הטווח ידרוש 80 חברי כנסת, בלי משאל נוסף. הוראות ביצוע יוכלו להתעדכן ברוב רגיל, כל עוד אינן משנות את תנאי ההפעלה או ההכרעה.

אם יתקבלו, כללי הכנסת והממשלה יחולו על הכנסת הראשונה שתיבחר אחר כך, ומשאל העם המבטל יחול רק על חוקים חדשים.

לא משנים את כללי הכנסת המכהנת ולא פותחים מחדש חוק שכבר התקבל. כך אף ממשלה לא תוכל לתפור כלל לאדם, לכנסת או לחוק שכבר עומדים מולה.

הגבולות של ההצעה

- התוכנית לא מכריעה בוויכוחים הגדולים. היא לא קובעת מה נכון בביטחון, בכלכלה, בדת ומדינה או במערכת המשפט. בשביל זה יש בחירות ואת הכנסת.
- הכנסת נשארת המחוקקת היחידה. הציבור מקבל דרך לבטל חוק חדש במשאל עם; הוא לא מקבל דרך לכתוב חוקים או לנהל את המדינה באמצעות משאלים.

בקיצור: זו לא תוכנית לגרום לנו הישראלים להסכים על הכול. זו תוכנית שמאפשרת למדינה לקבל החלטות, לבצע אותן ולהמשיך לעבוד גם כשאנחנו לא מסכימים.

מי אני - ולמה אני מציע את זה

אני ברק בן יעקב. שירתתי כקצין מודיעין, ובעשור האחרון עבדתי בחברות טכנולוגיה ישראליות. ניהלתי צוותים, פתרתי בעיות שחצו מחלקות ובניתי תהליכי עבודה.

מהשנים האלה לקחתי שיעור פשוט: כשאותה תקלה חוזרת שוב ושוב גם כשהאנשים מתחלפים, לא מספיק לבקש מכולם להשתדל יותר. צריך לבדוק מה במערכת גורם לה לחזור.

הפוליטיקה הישראלית מעסיקה אותי מגיל צעיר. התמחיתי בלשכת חבר כנסת, הייתי פעיל שטח במפלגה ועסקתי במחקר בעמותה שעובדת עם בכירים במגזר הציבורי.

מתוך החיבור בין שני העולמות יצאתי לבדוק את כללי המשחק בפוליטיקה שלנו. מה שהטריד אותי לא היה רק המשברים האחרונים, אלא העובדה שאותם דפוסים חזרו במשך שנים תחת ממשלות ומנהיגים שונים. בשלב מסוים הפסקתי לשאול מי אשם הפעם והתחלתי לשאול איזה כלל הופך את החרפת המשבר למהלך משתלם.

בחמש השנים האחרונות קראתי, השוויתי בין שיטות במדינות שונות, בדקתי אפשרויות ושוחחתי עם ישראלים בעלי דעות ורקעים שונים. ההצעה השתנתה שוב ושוב בעקבות שאלות וביקורות, עד שנולדה התוכנית הזאת.

לצד המסמך הזה מפורסם באתר המסמך הטכני המלא, ובו המנגנונים, המחירים, החלופות והמקורות שעליהם נשענת התוכנית.

יש לי השקפת עולם פוליטית ואני רוצה לפעול בזירה הציבורית. התוכנית הזאת אינה ניסיון להסתיר זאת מאחורי שפה מקצועית. היא מבטאת את הדרך שבה אני מאמין שצריך לנהל מדינה: לשמור על מה שבנינו, לתקן את מה שלא עובד ולקבוע כללים שמאפשרים לקבל החלטות ולבצע אותן גם כשהאמון חסר והמחלוקת קשה.

היוזמה נכתבה באופן עצמאי ואינה מטעם מפלגה, תורם או מכון. לכן אני לא מבקש שתראו בי אדם ניטרלי או שתסכימו איתי בכל נושא. אני מבקש שתבדקו את התוכנית עצמה: האם היא מחזיקה, והאם הכללים שהיא מציעה יכולים לעבוד.

עכשיו בודקים אם זה עובד

לא מספיק לצפות לפוליטיקאים טובים יותר או לקוות שבמשבר הבא כולם יתנהגו אחרת. רצון טוב אינו שיטת עבודה. צריך כללים שלא הופכים תקיעה למהלך משתלם ושמאפשרים למדינה להכריע ולהמשיך לעבוד גם כשאין הסכמה רחבה.

עצרו לרגע ודמיינו את המשבר הפוליטי הבא. אותם מחנות, אותן מחלוקות ואותם לחצים - אבל סוף אחר:

- מתקבלות תוצאות הבחירות, אבל כל ניסיונות ההרכבה נכשלו. במקום עוד קמפיין, יום בחירות וחודשים של אי־ודאות, הכנסת נדרשת להכריע בהליך תחום בזמן ולהקים ממשלה מתוך מפת הכוחות שהציבור כבר בחר.
- מתעורר משבר קואליציוני ושותפה פורשת. היא יכולה להקשות על הממשלה ולחייב אותה לחפש הסכמות חדשות, אבל אינה יכולה לגרור לבדה מדינה שלמה לבחירות. המדינה ממשיכה לעבוד בזמן שהממשלה מחפשת תמיכה, הכנסת יכולה להקים ממשלה אחרת, ורק רוב רחב יכול להחליט שחוזרים לקלפי.
- חוק חדש מעורר התנגדות ציבורית רחבה. במקום שהוויכוח על חוק אחד יהפוך שוב למלחמה על הממשלה ועל המערכת כולה, הציבור מביא את החוק עצמו למשאל עם. התשובה שמתקבלת

מחייבת, והממשלה ממשיכה לכהן גם אם החוק מתבטל. לא צריך לפרק את הכול כדי לתקן החלטה אחת.

המחלוקות לא ייעלמו, וגם לא תמיד נאהב את התוצאה. אבל ויכוח על דבר אחד לא יצטרך להפוך למאבק על הכול. תהיה דרך להכריע בו, המדינה תוכל להמשיך לעבוד, וגם מי שהפסיד יישאר במשחק לוויכוח הבא.

אל תקבלו את ההצעה רק מפני שהיא נשמעת טוב. תבדקו אותה כמו שבודקים חוזה או הצעת מחיר: איפה היא נתקעת, מי יכול לנצל פרצה ומה יקרה ביום שבו הכול משתבש.

מצאתם תקלה? שלחו לי מקרה קונקרטי: מי עושה מה ואיך הכלל נעקף.

אם הכיוון הזה מדבר אליכם, העבירו את המסמך לאדם אחד שלא חושב כמוכם. רוצים לקחת חלק? הזמינו סדנה או חוג בית, או הצטרפו לקבוצת העדכונים.

בבית משותף לא חייבים לאהוב את כל השכנים. צריך שהמעלית תעבוד, שהחשבונות יהיו מסודרים ושסכסוך על חניה לא ישרוף את הבניין. גם מדינה צריכה כללים כאלה.

שני תיקונים שמאפשרים להכריע ולהמשיך — כי גם כשלא מסכימים, יש לנו מדינה לבנות.